



L'assetjament escolar a Catalunya durant l'Educació Primària

Anàlisi i interpretació del programa d'actuació més efectiu a Barcelona per
combatre l'assetjament escolar a l'Educació Primària

Bullying in Catalonia during Primary Education

Analysis and interpretation of the most effective action programme in
Barcelona to combat bullying in primary education

Aurora Lydia Kooistra Doblado

Treball Fi de Grau - 4t (matí)

Tutor: Dr. Miquel Àngel Prats

Curs 2022-2023

Grau d'Educació Primària grup 1

Resum

L'assetjament escolar és una realitat present a totes les escoles del món, és per això que es necessiten una sèrie de programes i protocols d'actuació per combatre l'assetjament. A les escoles de Catalunya, principalment, s'utilitza el protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament escolar que proporciona la Generalitat de Catalunya, tot i que s'utilitzen altres protocols com el #aquiproubullying, el PDA bullying o el programa TEI (Tutoria entre iguals).

Aquest treball pretén analitzar i interpretar el programa d'actuació més efectiu a la província de Barcelona per combatre l'assetjament escolar a l'Educació Primària. Totes les dades han estat extretes de sis entrevistes amb diversos experts de diferents escoles de Barcelona i un qüestionari que han respost els sis entrevistadors esmentats.

Un cop finalitzada la recerca, els resultats de l'estudi exposen que no existeix un programa o protocol d'intervenció que sigui efectiu perquè són llargs, lents, complicats i rígids. S'ha investigat que perquè un programa sigui efectiu principalment ha de permetre abordar l'assetjament de manera ràpida, ha de ser flexible, clar i entenedor, ha de proporcionar formació per a l'alumnat, el professorat i les famílies, facilitar dinàmiques, activitats i recursos per treballar l'assetjament, ha d'incloure mesures restauradores i ha de contemplar la participació de les famílies.

Paraules clau: Assetjament, violència escolar, víctimes, intervenció, prevenció.

Abstract

Bullying is a reality present in all schools around the world, which is why a series of programmes and protocols are needed to combat it. Schools in Catalonia mainly use the protocol for prevention, detection and intervention against bullying and cyberbullying provided by the Generalitat de Catalunya, although other protocols such as #aquiproubullying, PDA bullying or the TEI (Peer tutoring) programme are also used.

This work aims to analyse and interpret the most effective action programme in the province of Barcelona to combat bullying in Primary Education. All the data have been extracted from six interviews with several experts from different schools in Barcelona and a questionnaire answered by the six interviewers mentioned above.

Once the research was completed, the results of the study show that there is no intervention programme or protocol that is effective because they are long, slow, complicated and rigid. It has been investigated that for a programme to be effective, it has to be flexible, clear and understandable, it has to provide training for students, teachers and families, it has to facilitate dynamics, activities and resources to work on bullying, it has to include restorative measures and it has to contemplate the participation of families.

Keywords: Bullying, school violence, victims, intervention, prevention.

Introducció

L'escola és l'encarregada que els alumnes es formin amb tots aquells coneixements i actituds necessaris per a conèixer en una societat. En l'escola es formen diferents contextos on l'infant desenvolupa competències socials, personals i emocionals. En aquests es fomenta que s'estableixin relacions positives i saludables entre les persones de diferents realitats socials, ètniques, religioses o de gènere (Ortegón, R. i Egea, A., 2019). Tot i això, sorgeixen conflictes, donant pas a l'assetjament escolar.

Aquesta problemàtica sempre ha estat present al llarg de la història. Actualment, aquest continua existint sent un 14% dels estudiants d'Espanya víctimes d'assetjament escolar segons l'informe PISA (2015). Un dels darrers estudis publicat per *Save the Children* (2016), exposa que el 9,8% d'estudiants espanyols afirmen haver sofert assetjament i un 10,8% accepten haver assetjat algú. A més, entre l'abril del 2021 i l'abril de 2022 el departament d'Educació va atendre 843 casos de violència infantil en entorns escolars a Catalunya, és a dir, una mitjana de dos casos al dia.

Aquestes dades i la meua experiència havent sigut víctima d'assetjament escolar durant l'Educació Primària, van fer que m'interessés aquest tema. A causa de la poca formació que disposen els futurs mestres per tal de combatre l'assetjament escolar i el repte que comporta donar resposta a aquesta problemàtica, em va sorgir la pregunta de què ha de fer un mestre davant una situació d'assetjament escolar. Amb la finalitat de respondre a aquest interrogant, vaig pensar que seria important analitzar i interpretar quin és el programa d'actuació més efectiu que s'utilitza a Catalunya, més concretament a la província de Barcelona, durant l'Educació Primària per a combatre l'assetjament escolar. Per tant, el treball de final de grau es basa a investigar quin és el programa d'actuació més efectiu en el moment que sorgeix un cas d'assetjament escolar. Aquest descobriment em servirà com a futura mestra per a actuar davant d'un cas de la manera més efectiva possible a qualsevol escola de Catalunya.

D'aquesta manera, aquest treball de recerca està dividit en diversos apartats. En primer lloc, trobem el marc teòric, on s'exposen els quatre pilars de la UNESCO, seguit de la definició, els tipus, els factors i les conseqüències de l'assetjament escolar. Continua amb breus apunts sobre l'assetjament escolar a Espanya, seguit d'una explicació de la situació actual de l'assetjament escolar a Catalunya i els diferents programes d'actuació que es duen a terme en aquesta comunitat autònoma. Finalment, s'exposa el programa d'actuació més efectiu per combatre l'assetjament escolar a Catalunya durant l'Educació Primària. En segon lloc, s'exposa el mètode, el qual recull el posicionament epistemològic de la nostra recerca, els objectius i pregunta de la recerca, els instruments i participants que hem utilitzat, i el procés metodològic que hem seguit. A continuació, es mostren els resultats de la recerca i la seva discussió, relacionada amb el marc teòric, on es demostra si el programa d'actuació escollit és el més efectiu. Per acabar, s'exposen les conclusions obtingudes del treball amb les limitacions que ens hem trobat i recomanacions per a futures línies d'investigació.

Marc teòric

Per a una educació del segle XXI

Els quatre pilars de la UNESCO

L'educació és un instrument imprescindible perquè la societat del segle XXI pugui avançar cap a un futur de pau, llibertat i justícia social. La Comissió Internacional de la UNESCO (1996) va proposar en un informe titulat "La educación encierra un tesoro" els quatre pilars fonamentals que l'educació ha de complir. Aquests són aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a viure junts i aprendre a ser. Al llarg d'aquest treball es farà constància que encara no s'han complert un dels quatre pilars de l'educació, aprendre a viure junts (conviure).



Epígraf 1: Els quatre pilars de la UNESCO. Font: Elaboració pròpia, 2023

L'assetjament escolar com l'epidèmia escolar del segle XXI

Definició

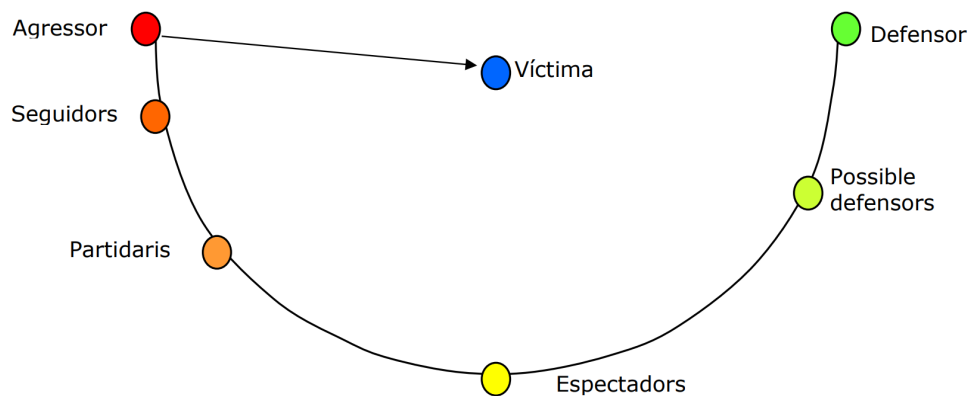
Olweus (2006), pioner mundial en la investigació sobre l'assetjament escolar defineix aquest concepte com "un comportament negatiu (nociu) intencional i repetitiu a mà d'una o més persones dirigida contra un altre que té dificultat per defensar-se". Els assetjadors i les víctimes poden ser individuals o grupals, encara que normalment solen ser diversos assetjadors contra una víctima.

El Departament d'Educació defineix aquest concepte en el document anomenat *Protocol assetjament i ciberassetjament* de l'any 2019, "Conducta de maltractament psicològic i/o físic, en el marc escolar, d'un alumne o grup d'alumnes a un altre de manera continuada". Per tant, es tracta d'una violència social, que té moltes conseqüències negatives en l'ambient de l'aula i en els processos d'ensenyament-aprenentatge dels diferents alumnes de la classe.

L'assetjament es tracta d'una situació que forma part de la cultura escolar, ja que al llarg de la vida en l'escola quasi tots els alumnes han passat sent assetjadors, víctimes o espectadors, la qual és la situació més habitual (Díaz - Agudo, 2005).

Per tant, no és només qüestió d'agressor i víctima, sinó que afecta a tothom. Dan Olweus, descriu els diferents rols que es poden adoptar davant un cas d'assetjament escolar. En aquest es dona el que s'anomena el "cercle del bullying" on trobem els següents rols:

- Agressor: és el que comença l'assetjament.
- Seguidors: no comencen l'assetjament, però sí que formen part.
- Partidaris: no formen part, però donen suport a l'assetjador i als seguidors.
- Espectadors: formen part del problema, ja que toleren aquesta situació, però no prenen decisions ni intervenen.
- Possibles defensors: pensen que s'hauria d'ajudar a la víctima, però no ho acaben fent.
- Defensors: ajuden o intenten ajudar a la víctima.



Epígraf 2: El cercle del bullying. Font: Olweus, 2001

Tipus d'assetjament escolar

Segons Urra (2018), en el seu llibre "La huella del silencio: estrategias de prevención i afrontamiento del acoso escolar" menciona els tipus d'assetjament escolar més comuns, que són:

- Físic: un o més assetjadors colpegen, empellen o l'hi donen pallisses a la víctima o víctimes.
- Econòmic: l'assetjador o assetjadors roben o fan malbé les possessions de la víctima o víctimes.
- Verbal: l'assetjador o assetjadors insulten, els hi diuen sobrenoms, amenacen, es burlen, menyspreen, discriminen i difonen rumors sobre la víctima o les víctimes. En aquest apartat es troba l'assetjament xenòfob, racista, homòfob i sexista.
- Psicòleg: l'assetjador o assetjadors provoquen por a la víctima obligant-lo a fer aspectes que no vol fer. Per tant, a partir d'amenaques, xantatges i intimidacions l'assetjador o assetjadors disminueixen l'autoestima de la víctima o víctimes.
- Social: l'assetjador o assetjadors aïllen a la víctima del grup a partir d'excloure'l, ignorar-lo i fent-li veure com si no existís. L'assetjador també convenç a l'entorn social de la víctima perquè també l'acabin exclouent.
- Sexual: l'assetjador o assetjadors abusen sexualment de la víctima. Dintre d'aquest tipus es trobaria l'assetjament homofòbic, on es discrimina a la persona per la seva condició sexual.
- Ciberassetjament: assetjament a través de la tecnologia i les xarxes socials. Consisteix a la publicació de gravacions on s'agredeix físicament o verbalment a la víctima o se suplanta la identitat de la víctima en les xarxes socials per a publicar aspectes falsos d'ella.

Factors pels quals es produeix

Urra (2018), divideix els factors de risc pels quals un assetjador assetja amb els factors de risc perquè la víctima pateixi assetjament escolar.

Aquest autor defineix els factors de risc per a patir assetjament escolar:

- Patiment de rumors falsos negatius sobre la víctima.
- Sobreprotecció de la família, causant la dificultat de presa de decisions.
- No tenir amics i amigues amb un estatus social alt.
- Ser poc sociable i poc hàbil en les relacions interpersonals.
- Tenir baixa intel·ligència emocional.
- Tenir por a fer nous amics.
- Ser poc populars.
- No saber defensar-se, ni afrontar les intimidacions.
- Rebuig de l'ús de la violència.
- Ser sensible, fràgil, dèbil, baix, insegur, tímid, introvertit i amb baixa autoestima.

Ovejero (2013), defineix els factors de risc per a assetjar, que són els següents:

- Pertànyer a famílies amb conductes violentes.
- Tenir mancances afectives a causa de viure amb una família desarrelada.
- Tenir un estatus social alt dins del grup-classe, causant que l'assetjador es vegi superior als altres.
- Considerar l'assetjament com una forma de cuidar la imatge personal.
- Tenir un comportament de provocador i d'intimidació.
- Tenir una conducta violenta a l'hora de resoldre els conflictes.
- Necessitat de tenir un control o domini sobre els altres.
- No tolerar la frustració.
- No saber controlar la ràbia.
- No tenir habilitats de comunicació suficients.
- Tenir poca empatia o poc sentiment de culpa.
- Principalment ser fort i gran.

Conseqüències de l'assetjament escolar

Urra (2018), exposa que les conseqüències de l'assetjament escolar no solament recauen en la víctima sinó que també en l'assetjador i els espectadors. Per tant, podem classificar aquests efectes en funció del rol que s'ha adoptat.

En les víctimes:

- Físics: dolor d'estómac, problemes de son, cansament, pèrdua de l'apetit, entre d'altres.
- Psicològics: por a anar a l'escola, angunia, reducció de l'autoestima, estrès, símptomes depressius, fins i tot, arribant al suïcidi.
- Escolars: baixa motivació, por i fòbia als altres i a l'escola, fet que provoca absentisme i fracàs escolar.
- Socials: aïllament i rebuig social.

En l'assetjador:

- Allunyament de les tasques escolar, reducció del rendiment escolar, rebuig dels companys i conductes delictives (Van der Wal, de Wit i Hirasing, 2003).
- Depressió i pensament en suïcidar-se (Kaltalia-Heino, Rimpela, Marttunen, Rimpela i Rantanen, 1999).
- Disminució de la comprensió moral i l'empatia, amb el risc de tornar a assetjar en altres contextos (Díaz - Aguado, 2006).

En l'espectador:

- Sofriment per veure a un altre sofrir i penediment per no ajudar a la víctima.
- Baixa l'autoestima.
- Por a ser assetjats.
- Contribució a l'augment de poca sensibilitat, apatia i insolidaritat en els problemes dels altres, fet que pot provocar que en un futur siguin assetjadors.

Breus apunts sobre l'assetjament escolar a Espanya

Segons l'informe *Yo a eso no juego* de Save the Children publicat l'any 2016, a Espanya ha crescut en els últims anys la preocupació pels actes de violència entre iguals, principalment en l'entorn escolar. Aquest informe recull els resultats d'una enquesta realitzada a 21.500 menors d'edat en tota Espanya.

Les dades exposen la prevalença i freqüència de l'assetjament i ciberassetjament en totes les comunitats i ciutats autònomes d'Espanya. Ens informa que un 9,4% dels estudiants enquestats ha patit assetjament escolar. Mentre que un 6,9% es considera víctima del ciberassetjament. També s'ha investigat que a Andalusia, Melilla i les Illes Balears la mitjana d'estudiant que han patit assetjament és superior que a la resta d'Espanya.

Un altre informe realitzat per la Fundació Mútua Madrilenya i la Fundació Anar titulat "IV Informe de Prevenció de l'Assetjament Escolar en Centres Educatius" va realitzar una enquesta des del setembre de 2021 fins al juny de 2022. Es van enquestar a 9.982 alumnes, d'entre menys d'11 i 16 anys i 229 mestres d'entre 21 i 60 anys de la comunitat autònoma de Madrid, la Comunitat Valenciana, Castella i Lleó, Illes Balears i Canàries. Els resultats van ser que un de cada quatre alumnes (24,4%) creia que algú en la seva classe patia assetjament escolar. Mentre que un 8,2% pensen que algú en la seva classe patia ciberassetjament.

L'assetjament escolar a Catalunya

Situació actual de l'assetjament escolar a Catalunya

El Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya va realitzar la seva darrera enquesta sobre Convivència Escolar i Seguretat a Catalunya l'any 2016-17. Es va realitzar a alumnat de secundària i mostra en termes generals i tenint en compte edicions anteriors, les següents dades. El 9,9% dels alumnes enquestats diuen haver patit assetjament durant el curs escolar. Mentre que el 3,7% dels alumnes enquestats afirmen haver patit ciberassetjament. El document exposa que l'assetjament amb l'ús de mitjans digitals es dona a l'etapa de la secundària.

A més, ens explica que les conductes d'agressió indirectes es comencen a observar a l'educació infantil, mentre que les formes indirectes es poden observar a partir de cicle mitjà d'educació primària. A partir d'aquest curs, es veuen més les conductes d'assetjament entre iguals i es fan més evidents a 6è de Primària i 1r d'ESO.

Programes d'actuació generals que es duen a terme a Catalunya

Els programes d'actuació principals que s'utilitzen a les escoles de Catalunya són els següents:

Protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals (XTEC)¹

La Generalitat de Catalunya a l'XTEC, proposa un protocol dividit en tres fases per tal de prevenir, detectar i intervenir l'assetjament i ciberassetjament entre iguals.

Tant el cas de l'assetjament com en el ciberassetjament entre iguals, la intervenció requereix la implicació de tota la comunitat escolar, liderada per la direcció del centre educatiu en col·laboració amb el tutor o tutora i el suport del professorat de l'especialitat d'orientació educativa i/o mestres de pedagogia terapèutica i l'Equip d'Assessorament Psicopedagògic (EAP) i de les famílies.

La primera fase és la prevenció i la detecció on s'exposen els factors de risc i les accions de prevenció vinculats al desenvolupament personal, context escolar, àmbit familiar i entorn. A més, ens explica els indicadors de coneixement o sospita davant d'una situació d'assetjament o ciberassetjament.

La segona fase és la valoració, on s'informa la direcció del centre sobre la sospita o coneixement i aquesta elabora un informe de valoració on es compila tota la informació, es realitza una entrevista a l'alumnat implicat, al grup d'observadors i a les famílies. En el cas que es valori que es tracta d'una situació d'assetjament o ciberassetjament, es comunicarà a la Inspecció d'Educació i s'iniciarà la Fase d'intervenció. En el cas que es valori que no es tracta d'una situació d'assetjament o ciberassetjament, s'adoptarà un reforç de mesures preventives.

La tercera fase és la intervenció on si es valora que hi ha una situació d'assetjament o ciberassetjament es duen a terme una sèrie de fases d'intervenció:

Fase 1. Mesures d'urgència: quan la direcció està segur que s'ha produït o s'està produint una situació d'assetjament i ciberassetjament entre iguals, cal intervenir de manera ràpida i eficaç per tal d'aturar la situació i garantir la seguretat de la víctima. En aquesta fase s'haurà d'insistir en la tolerància 0 en tot allò que no afavoreixi la convivència del centre educatiu. Aquesta fase està dividida en cinc passos: aturar l'assetjament i/o el ciberassetjament, confortar l'alumne/a que ha estat assetjat i/o ciberassetjat, notificar a l'alumne/a que ha assetjat i/o ciberassetjat, comunicar-se amb les famílies i confegir un mapa de seguretat.

Fase 2. Protecció a l'alumnat que ha estat assetjat i/o ciberassetjat: tot alumne que ha patit assetjament o ciberassetjament té dret a la protecció, informació, suport, assistència, atenció, participació activa, rebre un tracte respectuós, professional, individualitzat i no discriminatori. Aquesta fase s'ha de portar a terme l'abans possible i ràpidament tot dissenyant i implementant un mapa de protecció.

¹ Vegeu el següent [enllaç](#) per visualitzar el circuit del protocol.

Fase 3. Detecció de necessitats educatives i concreció d'actuacions: en aquesta fase es pretén esbrinar per què l'assetjador ha tingut aquesta conducta. Això servirà per establir les mesures educatives més adients per desenvolupar i potenciar les competències i habilitats que l'ajudaran a evitar que aquesta situació es torni a repetir. A més que sigui capaç de relacionar-se amb els altres de manera positiva. Pel que fa a la víctima s'hauran de concretar les competències i habilitats que l'apoderin per tal d'afrontar la situació viscuda i eliminar el risc de patir una altra vegada assetjament.

Fase 4. Col·laboració i compromís de les famílies: en aquesta fase es torna a contactar amb les famílies implicades on s'informarà de les necessitats educatives que s'han detectat i es concretarà les actuacions que s'han fet o es faran a l'escola. També, es demanarà a les famílies que expliquin les actuacions que estan fent a casa. L'objectiu és col·laborar i compartir per tal d'entendre les actuacions i comprometre's a oferir la millor resposta davant la situació.

Fase 5. Reconeixement, acceptació i reparació del dany: el primer pas que ha de fer l'assetjador per tal de reparar el dany és reconèixer els fets. A més, s'ha de reconèixer a la víctima i evitar que torni a passar per la mateixa situació. També, s'haurà de buscar la manera perquè l'alumnat pugui reparar el dany i la situació no es torni a produir. S'han de plantejar reparacions com la directa, en relació amb l'assetjador, i la indirecta, respecte al grup, i si és necessari, envers la comunitat educativa.

Fase 6. Pràctiques reparadores i restauratives: en aquesta fase les persones afectades han de posar en comú com s'han sentit, quines necessitats han de reparar i com restaurar les relacions. Les pràctiques restauratives són un conjunt d'activitats que tenen com a finalitat crear comunitat i gestionar els conflictes per reparar el dany. Els processos restauratius volen oferir espais de seguretat, confiança, apoderament i paper actiu sobre les causes i els efectes de les conductes.

Fase 7. Seguiment del cas: Un cop s'ha tancat el cas, s'haurà de revisar i valorar l'eficàcia de les actuacions. També, es comprovarà que l'ambient a l'aula és correcte i que no s'ha reproduït cap cas d'assetjament o ciberassetjament. Finalment, es passarà a l'autoaprenentatge de l'escola on valoraran l'eficàcia del circuit i detectaran els punts febles per tal de fer propostes de millora.

#aquiproubullying

El programa #aquiproubullying és una proposta educativa per a la prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament escoltar. Aquest és un programa d'innovació pedagògica de la Generalitat de Catalunya de l'XTEC. Contempla la creació d'un equip de referència format per la comunitat escolar com l'alumnat, els docents, el personal no docent i les famílies per detectar i aturar situacions d'assetjaments i també, vol formar a l'alumnat i a les famílies. Aquest pretén incorporar a l'alumnat com a agent actiu, és a dir, comprometre's en la detecció i intervenció de l'assetjament adquirint habilitats i actituds de la competència social i ciutadana.

Objectius:

- Conscienciar a la comunitat educativa de la importància de prevenir i erradicar l'assetjament.
- Formar a la comunitat per tal de prevenir, detectar i intervenir en situacions d'assetjament.
- Implicar l'alumnat per detectar i aturar l'assetjament escolar mitjançant accions de servei a la comunitat.
- Prevenir possibles situacions d'assetjament en el centre educatiu.
- Detectar, intervenir i aturar les situacions d'assetjament escolar.

El programa ens proporciona una guia amb recursos de com detectar i aturar l'assetjament. Aquest es basa en tres activitats (Vegeu Annex 2. Activitats per detectar i aturar l'assetjament del programa #aquiproubullying) que pretenen el següent:

- Conscienciar l'alumnat de la necessitat d'implicar-se de manera positiva en les situacions d'assetjament.
- Conscienciar l'alumnat de la importància de comunicar als adults possibles casos d'assetjament.
- Empatitzar amb les possibles víctimes de casos d'assetjament.
- Donar pautes d'actuació als alumnes davant situacions d'assetjament entre iguals.
- Afavorir el treball cooperatiu i el debat en grup en una atmosfera participativa i de respecte.

PDA bullying

La Plataforma PDA BULLYING és una xarxa d'institucions que fomenta bones pràctiques per a la prevenció, detecció i actuació de l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals present a la infància i l'adolescència (PDA bullying, 2023). L'equip SEER van impulsar l'any 2016 aquesta plataforma activant les primeres.

Objectius:

- Promoure una mirada de Prevenció, Detecció i Actuació davant l'assetjament a nivell estatal.
- Facilitar, mitjançant l'assessorament i la certificació, que els centres educatius que donen suport en alguna fase del protocol puguin complir amb els requisits necessaris, adaptant-se a les normatives per abordar la prevenció, detecció i actuació de l'assetjament de manera efectiva.
- Generar xarxa i establir un front comú que esdevingui el referent per superar l'assetjament.
- Aportar recursos i eines que ajudin en les diferents fases del protocol PDA bullying tant a famílies, educadors/es i professionals implicats/des.

Protocol PDA Bullying (Vegeu Annex 3 "Circuit del protocol PDA Bullying")

Aquest programa presenta un protocol contra l'assetjament escolar que proposa vuit fases d'aplicació (Equip SEER, 2017):

Prevenció:

- *Prevenció:* Ensenyar el desenvolupament d'estratègies per solucionar els conflictes.
- *Sensibilització:* Prendre consciència sobre l'assetjament a la societat i el valor que té dins d'un grup.

Detecció:

- *Observació:* Conjunt d'eines que serveixen per reconèixer un problema o dificultat (persona, grup, institució).
- *Diagnòstic:* Analitzar els signes i símptomes per obtenir el benestar.
- *Tipificació:* Classificació de la situació segons els tipus de violència i la situació de maltractament que es genera. Definició d'objectius pedagògics.

Actuació:

- *Aturar la violència i protegir als implicats/des:* Processos i accions per tal que s'acabi la violència i protegir a la víctima perquè no torni a patir assetjament, a l'assetjador perquè no torni a assetjar i els/les espectadors/es la protecció de la persona en situació de víctima (no revictimització), la persona en rol d'agressor/a (no criminalització) i les persones en rol d'espectadors/es perquè no causar perjudici.
- *Activar l'espectador/a i implicar la resolució:* Activar tots els nivells d'acció (institució, grup, individu) per tal d'aconseguir el benestar i implicar a tots els agents en les estratègies de resolució perquè se sani el sistema.
- *Reparar el dolor i restaurar el benestar:* Afavorir en tots els nivells d'acció i tots els agents implicats/des espais de reflexió que permetin observar el dolor des del benestar, restablint així la felicitat.

Programa TEI

El Programa TEI (Tutoria entre Iguals) és un programa de convivència per a la prevenció de la violència i l'assetjament escolar de major implementació a Espanya i un dels primers a nivell mundial (Programa TEI, 2021). L'autor d'aquest és Andrés González Bellido i el seu procés d'implementació en centres educatius de primària i secundària va ser l'any 2003. Cal destacar que tot i ser un programa de prevenció, també s'utilitza per detectar i intervenir en casos d'assetjament i ciberassetjament escolar.

Es basa en la tutorització emocional entre iguals en els quals a primària els alumnes de cinquè són tutors de tercer. A més, es basa en l'educació emocional desenvolupant l'empatia, l'escolta activa, la creació de models, és a dir, la participació i responsabilitat, la psicologia positiva desenvolupant punts forts i la creació d'entorns saludables que tenen en compte la tolerància 0 a l'assetjament.

Com el tutor és dos cursos més gran:

- Desapareix el desequilibri de forces.
- No es torna a repetir el maltractament, ja que s'actua des del primer moment.
- Mai estàs sol, perquè tens un tutor que es preocupa per tu.

El tutor:

- Ajuda als altres perquè estiguin bé.
- Soluciona de manera eficaç els conflictes.
- Construeix una escola lliure d'assetjament.
- Col·labora amb el tutoritzat per millorar el seu entorn.

Objectius:

- Sensibilitzar i conscienciar a tota la comunitat educativa sobre els efectes i causes de la violència.
- Facilitat el procés d'integració dels alumnes.
- Crear un referent per afavorir l'autoestima i disminuir les inseguretats.
- Empoderar a l'alumnat per prevenir la violència.
- Desenvolupar l'empatia i el compromís davant les víctimes que pateixen assetjament.
- Compensar el desequilibri de poder i força de l'assetjament.
- Integrar la tolerància 0 respecte a la violència i assetjament escolar.

Seqüenciació del procés d'implementació:

1. Aprovació de l'aplicació del TEI per part del Claustre o Consell Escolar.
2. Formació del professorat.
3. Formació inicial de l'alumnat: tutors/as i tutoritzats/as.
4. Assignació de parelles.
5. Formació permanent de tutors/as i tutoritzats/as: activitats de cohesió de parelles, de tutories, de formació de tutors i d'avaluació.
6. Avaluació del final del programa: claustre de professorat, direcció del Centre i alumnat.
7. Memòria i propostes de millora.

Programa d'actuació efectiu per combatre l'assetjament escolar a la província de Barcelona

Claus de l'eficàcia d'un programa d'actuació contra l'assetjament escolar

Abans d'avaluar quin és el programa d'actuació més efectiu per combatre l'assetjament escolar a la província de Barcelona, s'han d'identificar les condicions perquè aquest sigui efectiu.

Díaz-Agudo (2005) ens explica que l'eficàcia dels resultats dels programes contra l'assetjament milloren quan es desenvolupen de forma contínua, és a dir, s'utilitzen a llarg termini i no com una intervenció puntual. A més, ha de permetre abordar la situació d'una manera ràpida per tal que la situació no empitjori.

També, ha de proporcionar habilitats i formació per al professorat de tal manera que estiguin capacitats per identificar i solucionar els casos d'assetjament.

Principalment, aquests programes el que pretenen canviar és la conducta d'aquells alumnes violents i fer entendre als altres que no han de seguir el mateix camí. Per això, és important que el programa ofereixi recursos, activitats i dinàmiques perquè els infants puguin treballar l'assetjament a classe, a més de presentar activitats que ajudin a conèixer la situació dels alumnes i el nivell de relacions interpersonals. En aquest sentit, cal destacar que el programa ha de contemplar activitats on l'agressor i la víctima treballin conjuntament.

Tots aquests programes han de tenir un objectiu principal, cap estudiant ha de patir en el col·legi. Aquest ha de tenir una mirada global on s'impliqui tota la comunitat educativa, és a dir, ha d'incorporar mesures a adoptar en el centre escolar, amb els alumnes de la classe, amb l'agressor i la víctima i la implicació de la família.

Cerezo (2009), exposa que el programa d'actuació perquè sigui efectiu ha de recollir diferents fases o punts del procés que siguin pautats, clars i entenedors (Cerezo, 2019). Aquests són:

a. Període d'anàlisi de la situació: Analitzar

El programa ha de proposar analitzar la situació d'assetjament escolar a partir de l'observació de l'entorn, el funcionament de l'alumne en el context escolar, com interactua amb els altres companys i mestres, els seus interessos, capacitats, potencialitats, aprenentatges i dificultats, entre d'altres. Aquesta observació l'ha de fer principalment el mestre i la informació pot provenir també d'altres mestres, companys o el propi alumne.

A més, ha d'analitzar el nivell d'assetjament, l'anàlisi de les característiques socioafectives del grup, la detecció dels alumnes implicats, la freqüència, el lloc, la forma d'intimidació, etc.

També és important recaptar informació de la família i informar-los de la gravetat del tema i la necessitat de la seva implicació. Endemés, ha de fer partícips al psicòleg, pedagog i/o treballador social del centre.

b. Concreció d'actuacions: Programa

El programa d'intervenció ha d'estar adaptat a la realitat i ha de ser factible quant a temps, lloc i persones implicades. També, ha d'incloure mesures a adoptar al centre: de forma general, amb els alumnes de grup classe i amb l'agressor i la víctima. A més, ha de fer propostes perquè la família s'impliqui.

Les mesures a adoptar a nivell d'escola són: avaluar la situació, fer sessions de treball conjuntes amb l'agressor i la víctima, proposar la participació activa de l'alumnat, l'acostament personal i les trobades amb les famílies. A nivell d'aula són: les normes de classe contra l'assetjament: clarificació, elogis i sancions, sessions de debat a classe, introduir tècniques de treball en grup com jocs de rol, fomentar l'aprenentatge cooperatiu, fer activitats lúdiques que facilitin la integració de tots els alumnes, establir trobades periòdiques del mestre amb les famílies i els alumnes. I per últim, les mesures a nivell individual són: informar i assessorar, per part dels tutors i orientadors escolars, al conjunt de famílies dels alumnes del grup classe, i a les famílies dels alumnes en risc (agressors i víctimes), ajuda als alumnes aïllats i proposta per al canvi de situació.

La implicació dels alumnes que tinguin aquesta problemàtica condicionarà les possibilitats d'èxit del programa. A més, l'aula és on es farà la major part de la intervenció, per tant, la participació activa de l'alumnat és molt important per tal de conscienciar-los, donar suport a la víctima i a l'agressor.

c. Comunicació del programa i posada en pràctica: Actuar

A l'hora d'establir el programa d'actuació la comunitat educativa ha d'assumir tota la responsabilitat i comunicar el programa a tots els estaments implicats. Un aspecte molt important és que el programa tingui en compte en tot moment a les famílies implicades. A més, s'ha de comptar amb l'ajuda dels agents professionals i recursos que donin suport emocional i psicològic als alumnes afectats.

d. La revisió i seguiment: avaluar els resultats

Després de realitzar el programa, ha de plantejar estratègies per tal que el problema d'assetjament no torni a sorgir. D'aquesta manera, ha de tenir una fase on es permeti aquesta avaluació per assegurar-se que està sent efectiu i realitzar propostes de millora si és necessari. A més, farà un seguiment a la víctima i a l'agressor per tal d'assegurar-se que aquests se senten involucrats al grup classe.

Anàlisi del programa d'actuació més efectiu a Barcelona

Després de la investigació i recerca dels diferents programes i protocols d'intervenció que existeixen a Catalunya, i tenint en compte les claus de l'eficàcia d'un programa d'actuació (Díaz-Agudo, 2005 i Cerezo, 2009), el programa d'intervenció contra l'assetjament escolar més efectiu de Catalunya és el protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals que proporciona la Generalitat de Catalunya.

Els altres programes no contempen totes les condicions, ja que en el cas del programa #aquiproubullying se centra majoritàriament en la formació del professorat, el programa PDA Bullying no ofereix un protocol tan complet com el de la Generalitat i el programa TEI està pensat per utilitzar-lo com a prevenció de l'assetjament i no tant com a intervenció.

Per tant, el protocol de la Generalitat està pensat per utilitzar-se de forma contínua i no com una intervenció puntual. Tot i que no proporciona una formació pels mestres com el PDA Bullying, el #aquiproubullying i el Programa TEI, deixa a l'abast molta informació i recursos amb activitats i dinàmiques per tal de poder abordar l'assetjament escolar. A més, ofereix mesures a adoptar en el centre escolar, amb els alumnes de la classe, amb l'agressor i la víctima i amb les famílies.

Cerezo (2009), exposa que un programa ha de tenir diferents punts o fases que estiguin ben pautats i siguin clars. El protocol de la Generalitat demostra aquesta condició comptant així amb quatre etapes (prevenció i detecció, valoració, intervenció i autoaprenentatge), on més concretament, a l'etapa d'intervenció hi ha set fases per tal de combatre amb l'assetjament.

En aquestes fases s'implica a les famílies des del primer moment, fent entrevistes per tal de comunicar el més rellevant. Per últim, compta amb un apartat d'autoaprenentatge que com s'indica a les condicions aquest és molt important per tal d'assegurar que el programa sigui efectiu i realitzar diferents propostes de millora si fos necessari.

En conclusió, tot i que existeixen quatre programes d'intervenció contra l'assetjament escolar a Catalunya, l'assetjament és present a Catalunya sent un 13,6% dels alumnes d'una enquesta realitzada pel Departament d'Educació, víctimes d'assetjament. Aquest fet ens demostra la importància de tenir clar i saber utilitzar els diferents protocols existents que són, el protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals que proporciona la Generalitat de Catalunya, el programa #aquiproubullying, el programa PDA Bullying i el Programa TEI. Per tant, per anar més a fons, s'ha cercat informació per tal d'analitzar i comprovar les condicions que ha de tenir un programa d'actuació extraient així que el programa més efectiu i complet és el protocol que proporciona la Generalitat de Catalunya.

Mètode de recerca

Amb aquesta recerca es pretén analitzar i interpretar el programa d'actuació més efectiu a la província de Barcelona per combatre l'assetjament escolar a l'Educació Primària. S'ha de tenir en compte el marc teòric, ja que s'han investigat els diferents programes d'actuació que existeixen a Catalunya i s'ha analitzat quin és el programa més efectiu per combatre l'assetjament escolar. Per tal de comprovar i contrastar aquesta informació, s'ha d'investigar quins programes d'actuació utilitzen a diverses escoles de la província de Barcelona i les característiques d'aquest. A més, s'ha d'investigar si els programes emprats són efectius o no, és a dir, les condicions que ha de tenir un programa d'actuació perquè sigui efectiu, per tal d'esbrinar quin és el més efectiu de tots. D'aquesta manera, s'analitzaran diverses visions de mestres de diferents escoles catalanes de la província de Barcelona per completar la investigació.

Posicionament epistemològic

Segons els diferents paradigmes de Latorre (2005), aquesta recerca es troba dins el **paradigma hermenèutic-interpretatiu**, ja que la finalitat de la recerca és analitzar i interpretar el programa d'actuació més efectiu a la província de Barcelona per combatre l'assetjament escolar a l'Educació Primària.

Partint d'aquí, la recerca s'ha volgut enfocar des d'una **metodologia qualitativa i quantitativa**. D'una banda, s'han recollit les percepcions dels diversos mestres, comprenent allò particular i individual, com ara el nivell de percepció de l'efectivitat d'un programa o les condicions que ha de tenir un programa per ser efectiu. D'altra banda, s'han recollit aspectes quantitius com ara la quantitat de casos d'assetjament que hi ha hagut en una escola.

Pel que fa a l'abast temporal de la recerca, aquest és un **estudi transversal**, ja que se centra en un moment determinat i la recollida de dades es fa en un període concret.

Per últim, segons el marc en què té lloc és una **recerca de camp**, perquè es realitza en una situació natural com és el context de diferents escoles.

Objectius i pregunta de recerca

La pregunta de recerca d'aquest treball és: Quin és el programa d'actuació més efectiu a la província de Barcelona per combatre l'assetjament escolar a l'Educació Primària?

D'aquesta manera l'objectiu principal del treball de recerca és analitzar i interpretar el programa d'actuació més efectiu a la província de Barcelona per combatre l'assetjament escolar a l'Educació Primària. Per tant, ens hem plantejat tres objectius específics per donar resposta a aquesta investigació, que són els següents:

- Descriure el nivell de percepció sobre l'assetjament escolar dels/les mestres/as de diferents escoles de la província de Barcelona.
- Descriure les intervencions educatives de les escoles de la província de Barcelona en el moment que s'identifiquen clarament casos d'assetjament escolar.
- Identificar les condicions que ha de tenir un programa d'actuació perquè sigui efectiu.

Instruments

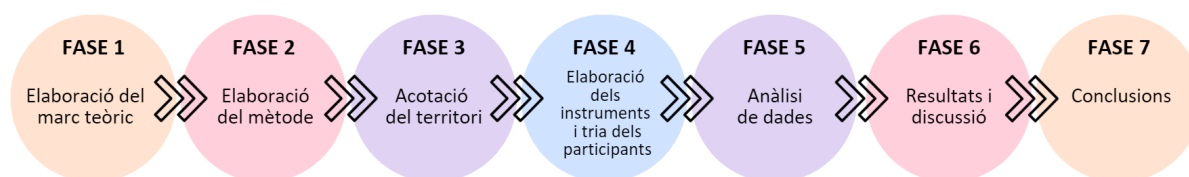
Els instruments que s'han utilitzat en aquesta investigació han estat dos: l'entrevista i el qüestionari. El primer instrument, l'entrevista, està dirigida a mestres de diferents escoles d'Educació Primària de la província de Barcelona. Les entrevistes tenen l'objectiu d'identificar com detecten l'assetjament escolar i el programa d'actuació que utilitzen en aquesta escola. D'aquesta manera, s'identificaran les característiques, les fases i l'efectivitat del programa. A més, es vol conèixer quines condicions creuen que ha de tenir un programa d'actuació perquè sigui efectiu. Cal afegir que el ritme, l'ordre i la formulació de les preguntes ha pogut variar durant les entrevistes, prioritzant la fluïdesa i l'espontaneïtat, a fi de donar valor a l'aportació d'experiències o relats propis.

El segon instrument, el qüestionari, consta de 20 preguntes obertes i tancades per tal d'identificar el nivell de percepció que tenen els mestres entrevistats sobre l'assetjament escolar en la seva escola, és a dir, la definició del concepte, la quantitat d'assetjament escolar que tenen a l'escola, els tipus d'assetjament que s'observen en aquesta, els factors pels quals es produeix l'assetjament en la seva escola i les conseqüències que té aquesta problemàtica en els alumnes de l'escola.

Participants

En aquesta recerca, s'ha comptat amb sis experts de diverses escoles de la província de Barcelona per tal de realitzar tant les entrevistes com el qüestionari. Aquests són: la cap d'estudis d'educació primària de l'Escola Betúlia (Experta 1), la mestra d'educació especial de l'escola Ventós i Mir (Experta 2), el director de l'escola Cultural Fluvià (Expert 3), la tutora de 5è de primària i coordinadora del departament psicopedagògic del col·legi Sant Andreu de Natzaret (Experta 4), la mestra de l'ESO i coordinadora del programa d'educació emocional de l'escola Guinardó (Experta 5) i la cap d'estudis de primària i mestra de música de l'escola la Salle Premià de Mar (Experta 6).

Procés metodològic



Epígraf 3: Cronologia del Treball Final de Grau. Font: Elaboració pròpia, 2023

Fase 1: Elaboració del marc teòric

La primera fase va consistir a elaborar el marc teòric. Abans de començar a redactar es va fer una gran recerca de documentació en diferents biblioteques i internet. Una vegada recopilada tota la informació necessària, es va començar a redactar el marc teòric que consisteix en un recull de diferents experts en relació amb la temàtica de l'assetjament escolar a Catalunya en l'Educació Primària, més concretament en els diferents programes d'actuació d'Educació Primària contra l'assetjament escolar que existeixen a Catalunya. A més, es va fer una recerca de les condicions que ha de tenir un programa d'actuació perquè sigui efectiu, per tal de saber quin és el més efectiu durant l'Educació Primària a Catalunya.

Fase 2: Elaboració del mètode

Un cop es va identificar la problemàtica, la pregunta de recerca i els objectius, es va començar a dissenyar el quadre de comandament (vegeu l'Annex 1. Quadre de comandament).

En primer lloc, es van definir unes dimensions que fan referència als objectius generals. Cazau (2006) defineix aquest concepte com "atributs, propietats o característiques de l'objecte d'estudi, que poden optar diferents valors o categories". Aquestes dimensions es van anar concretant en diverses categories i subcategories, així com uns indicadors que ens permeten esmentar el nivell o grau d'aquella subcategoria. Per últim, es van elaborar els ítems, és a dir, les preguntes.

Fase 3: Acotació de territori

A causa de la falta de temps per realitzar entrevistes a totes les províncies de Catalunya, es va haver de reduir el territori fent les entrevistes a la província de Barcelona. Per tant, s'ha hagut de modificar el títol i els objectius del meu Treball de Final de Grau.

Fase 4: Elaboració dels instruments i tria dels participants

Per dur a terme la recollida de dades, es van elaborar els instruments: les entrevistes i el qüestionari. Per tant, es va haver de fer una recerca de diferents participants experts en el tema disposats a respondre l'entrevista del treball. Finalment, sis experts de diferents escoles de la província de Barcelona van realitzar tant l'entrevista com el qüestionari.

En primer lloc, es van dur a terme les entrevistes, a les quals, abans de començar, s'explica el tema del Treball de Final de Grau, els objectius de l'entrevista i s'entrega o envia el consentiment informat (vegeu l'Annex 4. Consentiment informat), on la persona entrevistada accepta el tractament de la informació extreta. Aquestes s'han recollit a través de gravacions de veu.

En segon lloc, es va elaborar el qüestionari a través de l'aplicació Google Drive. A l'inici d'aquest, s'explica el tema a tractar, l'objectiu d'aquest, les preguntes que té i la seva estructuració, la duració de la realització del qüestionari i un petit apartat on els experts han d'acceptar les clàusules relatives a la confidencialitat i protecció de dades. Aquest qüestionari es va proporcionar als diferents experts entrevistats just en acabar l'entrevista per tal que l'omplissin.

Fase 5: Anàlisi de dades

La recollida de dades s'ha realitzat mitjançant gravacions de veu, que seguidament s'han transcrit de forma escrita (vegeu l'Annex 6. Transcripcions de les entrevistes) i les respostes del qüestionari (vegeu l'Annex 5. Resultats del qüestionari). Després, s'han ordenat les dades extretes segons els ítems establerts al quadre de comandament, per tal de donar-ne resposta.

Seguidament, s'ha elaborat l'apartat de resultats i discussió on s'han exposat les diferents respostes dels experts, realitzant la comparativa corresponent i contrastant-ho amb el marc teòric. A més, les respostes s'han organitzat en diferents dimensions.

Per últim, s'ha analitzat i interpretat els continguts per extreure les conclusions, resolent així cada objectiu del treball i responent a la pregunta de recerca del treball de final de grau.

A continuació, s'indiquen els resultats i discussions que s'han obtingut a partir de les diferents entrevistes dels experts i el marc teòric.

Resultats i discussió

Una vegada analitzades totes les dades, han sigut redactats els resultats obtinguts i han estat contrastats entre ells i amb la informació del marc teòric. Per tal de donar resposta als objectius, durant l'entrevista i el qüestionari han estat presents unes dimensions exposades anteriorment al quadre de comandament per a la realització dels instruments. És per això, que els resultats es presenten en relació amb les dimensions.

Pel que fa a la primera dimensió anomenada contextualització de l'assetjament escolar, l'experta 1 i 2 afirmen que han obert el protocol de la Generalitat diverses vegades, però que després que s'hagi observat i recollit evidències del possible assetjament, conjuntament amb inspecció i EAP, s'ha concretat que cap d'ells era assetjament escolar. Per contra, l'expert 3 ha resolt dos casos, un a quart de primària i un altre a sisè de primària. L'experta 4 ha obert 3 protocols, a cicle inicial i a superior, ja que pensen que encara que la situació no sigui del tot greu l'obren per estar alerta. L'experta 5 ha resolt 1 o 2 casos i l'experta 6 ha obert 6 protocols d'assetjament, dels quals 4 s'han acabat treballant com a assetjament.

En relació amb la dimensió anomenada durant la detecció de l'assetjament escolar, l'experta 1 destaca que el programa TEI, és un programa de prevenció on es formen als alumnes perquè ells mateixos siguin capaços de detectar si hi ha assetjament escolar, ja que davant dels adults no es produeixen aquests conflictes, sinó que es donen a les escales de l'escola, al vestuari, etc. Tot i que sigui un programa de prevenció, també s'utilitza per intervenir, fent dinàmiques i activitats a nivell grupal. L'experta 2 també explica que aquesta manera per detectar l'assetjament és molt efectiva. A l'escola Ventós i Mir, en un cas van utilitzar una dinàmica similar posant dos guaites, és a dir, dues persones que estaven pendents de la suposada víctima, per tal de detectar si patia assetjament o no. Amb això es pot comprovar que el protocol de la Generalitat no contempla aquesta tutoria entre iguals on un alumne pot ser capaç de detectar un cas, fet que facilita aquesta fase.

Com a element a destacar, totes les escoles utilitzen com a base el protocol de la Generalitat. Complementàriament, en el cas de l'experta 1, 2 i 6 utilitzen el programa TEI, el #aquiproubullying i el PDA bullying com a formació per als mestres. El PDA bullying també revisa que tota la documentació de l'escola respongui a les actuacions per tractar l'assetjament escolar. Per tant, el que els altres protocols proposen, no és que s'utilitzi en substitució al protocol de la Generalitat, sinó que s'utilitzi per formar als mestres i revisar que el protocol de la Generalitat, que està adaptat per l'escola, tingui totes les fases corresponents i s'apliquin de manera correcta.

En la pregunta: *Creus que el protocol de la Generalitat és efectiu? Per què?*, les expertes 1, 2, 5 i 6 afirmen que no existeix el protocol o programa d'intervenció perfecte que atengui tots els tipus d'assetjament, ja que cada cas és diferent i tots els protocols s'han d'adaptar a la realitat de l'escola. Mentre que l'expert 3 i 4 exposen que sí que és efectiu. Això, és a causa que tots dos adapten el seu protocol a la realitat i essència de l'escola. Per tant, l'apartat del marc teòric on es fa referència al fet que el protocol de la Generalitat és el més efectiu, queda totalment descartat.

La participant 1 i 2 comuniquen que el protocol de la Generalitat és llarg, lent i complicat d'entendre, ja que té moltes fases, afirmant així que van tenir casos que no van poder acabar de realitzar-los. Aquest factor fa que les famílies acabin traient al seu fill de l'escola. L'experta 1 i 2 afirmen que han tingut diversos casos, on la víctima va marxar de l'escola. En aquest cas, s'ha de tenir en compte que els possibles casos d'assetjament de les dues escoles van concloure que no hi havia assetjament. Les escoles no van saber donar resposta a aquesta situació, fent així que els alumnes anessin a una altra escola. L'experta 2 exclama que això és un problema molt greu, ja que el protocol de la Generalitat no dona resposta a això ni com s'ha d'actuar davant de les famílies en aquesta situació. Per tant, s'afirma que si les famílies han fet un canvi d'escola, el programa d'actuació no ha sigut efectiu perquè no ha tingut unes fases d'actuació pautades, clares i entenedores (Cerezo, 2009).

L'expert 3 i 4 ens proposa una solució per l'apartat anterior. Ens explica que és important que tot i que no sigui assetjament, l'infant s'ha de sentir recolzat, és a dir, la família ha de veure que hi ha un treball educatiu per ell o ella. Per tant, recomana, que perquè la família no vulgui canviar al seu fill d'escola, hi hagi una implicació de tota la comunitat educativa involucrant a educadors socials perquè facin dinàmiques de grup i a psicòlegs per donar suport emocional a aquell alumne que no se sent a gust a classe, enfortint-lo i empoderant-lo. També, s'han de fer activitats amb la tutora d'aula i parlar amb la resta de pares perquè la família de l'infant se senti acollida. Per últim, l'expert 6 explica que la família ha de treballar amb l'infant per donar-li eines també fora de l'escola. Per tant, és important assessorar i informar a les famílies per tal que se sentin orientades i tinguin recursos (Cerezo, 2009).

Els experts 3, 4, i 6, per solucionar el problema de la llargària i rigidesa del protocol de la Generalitat, el que han fet és adaptar-lo a l'escola i a les seves necessitats, fent-lo més curt i flexible. L'experta 4 exposa que el seu protocol està basat en el de la Generalitat seguint l'estructura de les set fases, però com consideren que és molt llarg, han extret informació menys important, afegint la seva identitat. L'experta 5 afirma això dient que el protocol és efectiu si s'adapta a l'escola, però en el moment que entra inspecció, s'ha de fer el que diu exactament el protocol de la Generalitat i és un procés llarg que si es gestiona des de l'escola, s'arriba a solucionar molt més ràpid. A més, exposa que el protocol hauria d'estar adaptat tenint en compte el desenvolupament maduratiu de l'infant, les característiques de les famílies implicades, etc. D'aquesta manera, es podria triar l'opció que més s'adeqüés al cas d'assetjament escolar.

L'experta 2 explica un error del protocol, on exposa que perquè un cas es consideri assetjament, els assetjadors han d'assetjar de manera reiterada durant mínim sis mesos. Ella afirma que això causa un dany psicològic molt greu, si la víctima és una persona dèbil emocionalment. Per tant, pensa que no és necessari que perduri tant en el temps considerar-ho assetjament. Una de les condicions que proposa Díaz-Agudo (2005), és que el protocol ha de permetre abordar la situació d'una manera ràpida per tal que la situació no empitjori.

Les expertes 1 i 5 expliquen que el protocol de la Generalitat és massa rígid, ja que s'ha de seguir pas a pas sense sortir de les fases establertes. L'experta 5, defineix aquest protocol com una cotilla, és a dir, que no deixa marge de maniobra. L'experta 2, afirma que hauria de ser més flexible i resolutiu perquè cada cas d'assetjament és diferent i les realitats de les escoles també. Cerezo (2009), afirma que el programa ha d'estar adaptat i ha de ser factible quant a temps, lloc i persones implicades.

En la pregunta: *Quines condicions creus que ha de tenir un programa d'actuació perquè sigui efectiu?*, les expertes 1, 2 i 6 exposen que el programa d'actuació ha de proporcionar formació per l'alumnat i pel professorat, ja que confirmen que els mestres tenen poques eines i recursos per tal de resoldre un cas d'assetjament escolar. Aquesta és una condició que recalca Díaz - Agudo (2005) on exposa que els mestres han d'estar capacitats d'identificar i solucionar els casos d'assetjament.

L'expert 3 i 4 expliquen que un programa ha de proporcionar dinàmiques i recursos per tal de treballar l'assetjament de manera individual, grupal i per donar suport a les famílies. Per tant, s'han de fer sessions de treball conjuntes amb l'agressor i víctima, sessions de debat a classe, jocs de rol, activitats lúdiques que facilitin la integració... (Cerezo, 2009). A més, com exposa l'experta 6, el programa ha de proporcionar experts que facin un seguiment de l'actuació i l'aplicació del protocol. En aquest cas, el PDA bullying i el #aquiproubullying sí que contempla aquesta possibilitat.

L'experta 1 ens comunica que l'efectivitat d'un programa no depèn solament de l'escola, sinó que també de les famílies. Assegura que les famílies es queixen de l'assetjament que hi ha a les escoles, però després fan una xerrada formativa i no es presenten. Per tant, és important que hi hagi una implicació de les famílies perquè es pugui combatre un cas d'assetjament. Per altra banda, l'expert 3, 4, 5 i 6 exposen que és rellevant que el programa contempli la participació de les famílies perquè aquestes tinguin l'oportunitat de col·laborar i estar en contacte amb l'escola a través d'entrevistes. El programa #aquiproubullying a part de proporcionar això i tenir en compte a les famílies, les forma perquè tinguin coneixements sobre el tema. Aquesta condició perquè un programa sigui efectiu, és de les més importants segons Cerezo (2009), ja que s'ha de treballar amb tota la comunitat educativa perquè un cas d'assetjament es combati.

Un altre aspecte a destacar en relació amb l'efectivitat d'un programa és que contempli o no les sancions que ha de tenir l'alumne assetjat. L'escola Ventós i Mir, està a favor de les sancions posant parts disciplinàries, expulsions dels alumnes, no assistir a sortides o colònies, entre d'altres. Aquestes mesures estan descrites en el seu NOFC del centre (Normes d'organització i funcionament del centre) i s'apliquen les sancions depenent de si la falta és greu o lleu. El Col·legi Sant Andreu també apliquen mesures disciplinàries com parts disciplinàries, marcant uns límits, sense pati o la propera excursió..., és a dir, posen un càstig, una conseqüència als seus actes. L'escola Guinardó és un altre centre que pensa que la persona que assetja ha de tenir unes mesures disciplinàries com sancions, mesures correctores o parts disciplinàries.

Al contrari, l'Escola Cultural Fluvià no contempla aquestes sancions, sinó que aquestes actuacions que fan sempre són de correcció i educatives, on l'assetjador, la víctima i els espectadors disposen de mesures restauratives. L'escola la Salle de Premià de Mar opina el mateix, és a dir, que no s'han d'aplicar càstigs ni fer fora a cap alumne, sinó que s'han d'incorporar mesures restauradores. Ells consideren que quan un alumne està assetjant, no és perquè sigui una persona dolenta, sinó perquè darrere d'aquest assetjament hi ha unes raons personals que li porten a fer aquestes actuacions negatives. Per això, és important aplicar mesures restauradores que no sancions negatives, ja que l'hem d'ajudar que reconegui i reflexioni que l'actitud que té no és positiva. Per tant, el protocol o programa d'actuació ha de tenir en compte aquestes mesures de caràcter educatiu i restaurador perquè l'infant a partir d'activitats, dinàmiques i xerrades pugui utilitzar el seu pensament crític detectant que les seves actituds no són les correctes.

Una última condició rellevant és el fet d'autoavaluar el protocol efectuat. L'escola Guinardó, després d'haver posat en pràctica els protocols, autocorregeix tot el procés mirant allò que ha funcionat i el que no. El protocol de la Generalitat presenta aquest apartat al final de tot, amb el nom d'autoaprenentatge.

Pel que fa a l'última dimensió anomenada després de l'actuació de l'assetjament escolar, en la pregunta *Després d'aplicar el programa d'actuació, hi ha hagut algun cas on l'assetjador hagi tornat a assetjar?*, l'expert 3 respon que no perquè és un col·legi molt petit i, per tant, estan molt controlats i qualsevol intent on l'infant torni a assetjar, l'escola torna ràpidament a actuar. L'expert 4 i 6 també respon que no.

Això, també afirma que una escola que adapta el protocol de la Generalitat a les necessitats i essència de l'escola, tendeix a ser més efectiu. Com és en el cas del Col·legi Cultural Fluvià o el Col·legi Sant Andreu de Natzaret, aplicant aquest protocol van resoldre diversos casos.

Conclusions

El treball de final de grau té per finalitat analitzar i interpretar el programa d'actuació més efectiu a la província de Barcelona per combatre l'assetjament escolar a l'Educació Primària. Per tal de donar-hi resposta es van plantejar tres objectius que han estat; en primer lloc **descriure el nivell de percepció sobre l'assetjament escolar dels/les mestres/as de diferents escoles de la província de Barcelona**. En segon lloc, **descriure les intervencions educatives de les escoles de la província de Barcelona en el moment que s'identifiquen clarament casos d'assetjament escolar**. I per últim, **identificar les condicions que ha de tenir un programa d'actuació perquè sigui efectiu**.

En relació amb el **primer objectiu**, s'ha comprovat que els sis mestres són conscients de l'assetjament que hi ha a les seves escoles. D'aquesta forma, han exposat que l'assetjament escolar està present en les escoles de la província de Barcelona, tot i que en alguns casos s'ha acabat concretant, juntament amb inspecció i EAP, que no eren casos d'assetjament escolar, com és en el cas de l'escola Betúlia o l'escola Ventós i Mir. Quan es donaven aquestes situacions, les dues escoles van exposar que no sabien donar resposta a les famílies, ja que el protocol de la Generalitat no contempla la via d'actuació davant d'un cas de no assetjament. Per tant, la Generalitat de Catalunya hauria de crear una guia d'actuació davant de casos que acaben no sent assetjament.

Quant al **segon objectiu**, les escoles de la província de Barcelona afirmen que utilitzen com a base el protocol que proporciona la Generalitat. Complementàriament, s'utilitzen el programa TEI, el #aquiproubullying i el PDA bullying com a formació per als mestres i diferents experts d'aquests programes fan un seguiment dels casos d'assetjament que té l'escola. Per tant, els altres programes o protocols no s'utilitzen com a eix principal, sinó que s'afegeixen i complementen el protocol que tota escola ha de tenir obligatòriament, el de la Generalitat.

Pel que fa al **tercer i últim objectiu**, les condicions principals que ha de tenir un programa perquè sigui efectiu segons els experts de les entrevistes són, que proporcioni formació per a l'alumnat, al professorat i a les famílies, que doni eines per al mestre per assessorar a les famílies i als infants, que faciliti dinàmiques i recursos per tal de treballar l'assetjament de manera individual, grupal, a nivell de classe i per a les famílies, que es permeti abordar la situació de manera ràpida, que sigui entenedor, clar i flexible, que proveeixi experts que facin un seguiment de l'actuació i aplicació del protocol, que contempli la participació de les famílies i que impliqui a tota la comunitat educativa, que proporcioni mesures restauradores perquè l'assetjador detecti la seva actitud negativa i, per últim, que tingui una fase d'autoavaluació.

Els experts Díaz - Agudo (2005) i Cerezo (2009) exposen unes altres condicions perquè un programa sigui efectiu que són rellevants. Un programa o protocol d'actuació s'ha de desenvolupar de forma contínua, ha de ser factible quant a temps, lloc i persones implicades, ha d'incloure mesures a adoptar al centre, ha de propiciar la participació activa de l'alumnat, ha de donar suport emocional i psicològic a la víctima i agressor a partir de diferents professionals i ha de plantejar estratègies per tal que el problema d'assetjament no torni a sorgir.

Per tant, la resposta a la pregunta de recerca: **Quin és el programa d'actuació més efectiu a la província de Barcelona per combatre l'assetjament escolar a l'Educació Primària?**, és que no existeix un programa o protocol d'actuació que sigui efectiu a la província de Barcelona per combatre l'assetjament escolar a l'Educació Primària. Els diferents experts entrevistats han remarcat que no existeix un protocol perfecte que atengui tots els tipus d'assetjament, perquè cada cas és diferent i tots els protocols s'han d'acabar adaptant a la realitat de l'escola.

Al marc teòric, s'havia arribat a la conclusió que el protocol o programa d'intervenció més efectiu era el protocol de la Generalitat de Catalunya, però després d'haver realitzat les sis entrevistes amb els diferents experts, s'ha demostrat que no és així, ja que exposen que el protocol és llarg, lent, complicat i rígid.

Limitacions de la recerca

Durant el procés d'elaboració del treball de recerca han sorgit dues limitacions que han dificultat la realització d'aquest. El principal és la intenció inicial de realitzar quatre focus grup, un focus grup per cada protocol o programa d'intervenció. En cada focus grup havia d'haver-hi 4 experts un de cada província de Catalunya. Per falta de temps i organització, es va haver de reduir el territori fent sis entrevistes en la província de Barcelona.

L'altra limitació ha sigut la dificultat en trobar en diferents llibres i articles acadèmics, les condicions que ha de tenir un programa d'actuació contra l'assetjament escolar perquè sigui efectiu. Finalment, arran d'investigar en diferents biblioteques es va trobar aquesta informació, que després va ser contrastada amb les sis entrevistes.

Recomanacions per a futures línies d'investigació

Com a futura línia de recerca i seguint el fil temàtic, es podria crear un programa d'actuació contra l'assetjament escolar, tenint en compte les claus d'eficàcia que ha de tenir.

També, es podria analitzar i interpretar els programa de prevenció més efectiva a Catalunya o a la província de Barcelona per combatre l'assetjament escolar a l'Educació Primària.

Una altra opció d'investigació seria realitzar entrevistes a mestres de totes les províncies de Catalunya per tal de trobar el programa d'intervenció més efectiu a Catalunya.

Referències utilitzades

Llibres

- Cerezo Ramírez, F. (2009). *La violencia en las aulas: análisis y propuestas de intervención*. Pirámide.
- Gil Vila, F. (2020). *El bullying que no cesa: las bases de la violencia escolar*. Editorial Octaedro.
- Urra, J. (2018). *La huella del silencio: estrategias de prevención y afrontamiento del acoso escolar*. Ediciones Morata.

Documents

- Comisión Internacional sobre la Educación para el Siglo XXI. (1996). La Educación encierra un tesoro: Informe a la UNESCO de la Comisión Internacional sobre la Educación para el Siglo XXI. En *UNESCO* (ED.96/WS/9). Recuperat a https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000109590_spa
- Departament d'Educació. (2019). Protocol assetjament i ciberassetjament. Recuperat a https://xtec.gencat.cat/web/.content/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/assetjament-ciberassetjament-entre-iguals/documents/protocol_assetjament-ciberassetjament-entre-iguals.pdf
- Generalitat de Catalunya | Departament d'ensenyament. (s. d.). *Programa d'innovació #aquiproubullying*. Recuperat a https://xtec.gencat.cat/web/.content/centres/projeducatiu/convivencia/aquiproubullying/documents/SEC_docintroaquiproubullying.pdf
- Generalitat de Catalunya | Departament d'ensenyament. (s.d) *#aquiproubullying: com detectar i aturar l'assetjament*. Recuperat a <https://xtec.gencat.cat/web/.content/centres/projeducatiu/convivencia/aquiproubullying/moduls-formatius/primaria/documents/4Com-detectar-i-aturar-assetjament-primaria-docent.pdf>
- González, A. (2020). *Programa Tei: mejora de la convivencia para prevención de la violencia y el acoso escolar*. Recuperat a https://www.programatei.com/files/ugd/c8544c_28e0e87bd5b6413eb4edff44feab7453.pdf
- Sastre, A. (2016). *Yo a eso no juego: Bullying y ciberbullying en la infancia*. Save the Children Espanya. Recuperat a https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/yo_a_eso_no_juego.pdf

Pàgines web

- Ortegón, R., Egea, A. (2019). *Monogràfic. L'escola com espai de salut i benestar: cap a un abordatge integral en la prevenció de l'assetjament escolar*. Rosa Sensat - Perspectiva escolar. Recuperat a <https://www.rosasensat.org/revista/assetjament-escolar-num-404/monografic-lescola-com-espai-de-salut-i-benestar-cap-a-un-abordatge-integral-en-la-prevencio-de-lassetjament-escolar/>
- PDA Bullying. (2023). *Protocol PDA Bullying*. Recuperat a <https://pdabullying.com/ca/protocol-pda-bullying>
- Programa TEI. (2023) *Programa TEI | Programa de prevenció del acoso escolar*. Recuperat a <https://www.programatei.com/>
- Vicens, L. (2022). Dos casos de violència infantil cada dia a Catalunya. *Ara.cat*. Recuperat a https://www.ara.cat/societat/educacio/casos-d-assetjament-escolar-dia-catalunya_130_4353122.html
- XTEC - Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya. (2023). *#aquiproubullying*. Recuperat a <https://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/aquiproubullying/>